

19. Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye Yapılan Göçler, Göçmenlik ve Sosyal Uyum

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI
1983

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'YE YAPILAN GÖÇLER, GÖÇMENLİK VE SOSYAL UYUM

Editör
Zehra ASLAN

Ankara, 2022

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Atatürk Araştırma Merkezi**'ne aittir.

İnceleyenler : Doç. Dr. Nurten ÇETİN
Dr. Öğr. Üyesi Bekir GÜZEL

Yay. Haz. : Uzm. Duygu TÜRKER ÇELİK
Grafik Tasarım : Selen KUYUCU

KİTAP SATIŞ : **ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ**
Mağaza : Bayındır 1 Sok. Nu: 24/6 Kızılay/ANKARA
Kurum : Ziyabey Cad. Nu: 19 Balgat-Çankaya/ANKARA
Tel : 009 (0312) 285 65 11
Belgegeçer : 009 (0312) 285 65 73
web : http://www.atam.gov.tr
e-mağaza : emagaza-atam.ayk.gov.tr

ISBN : 978-975-17-5359-5
YAYIN NO : 531

2.5. KAYSERİ SAHABİYE MAHALLESİNİN 2010 SONRASI SOSYOKÜLTÜREL DÖNÜŞÜMÜ: KENT VE GÖÇ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ*

2.5.1. Kayseri Kent Merkezinin Kentsel ve Sosyokültürel Dönüşümüne Kısa Bir Bakış

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde neredeyse her alanda yarattığı yenilik, kendini kentlerin tasarımlarına, mimari yapılarla yansıtmış ve kentleşme süreci, içinde bulunduğu dönemin koşullarından bağımsız bir şekilde gerçekleşmemiştir. Bu süreçte kentler dönemin ruhuna göre şekillenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1990'lı yılların sonuna kadar olan süreç üç ayrı kentleşme katmanı ile değerlendirilmiştir: Cumhuriyet'le başlayan 1923-1950 arası dönem devletin kentleşme girişimi, 1950-1980 arası dönem emeğin kentleşmesi, 1980 sonrası dönem ise sermayenin kentleşmesidir.[708] 1930'larda ülke genelindeki büyük sanayi fabrikalarının kurulduğu bir dönem olarak bu sanayileşme içgüdüsü ile hareket edilmesi, şehirlerin planlamasında da bu şekilde bir tutum benimsenmesine neden olmuştur. Bu dönemde Kayseri özelinde en önemli dönüşümlerden biri 1935 yılında devletin Sümerbank çatısı altında kurduğu ilk fabrika olan Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası olmuştur. Sümerbank Bez Fabrikası'nın Kayseri merkezine yapılması kentin modernleşmesinde ve bunun görünürlüğünde en etkili olan devlet yatırımlarından birisi olmuştur.[709]

* Melike MUTLU. Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. mutlumelikee@gmail.com

708 Tarık Şengül, **Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar**, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul 2001, s. 61-94.

709 Burak Asiliskender, **Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mimaride 'Modern' Kimlik Arayışı: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul 2002, s. 62.

1927 tren garı istasyonu ile başlayan ve 'İstasyon Caddesi' olarak adlandırılan Kayseri kent merkezinin 1920-1950 yılları arasındaki şehir planlaması bir Cumhuriyet projesi olarak sanayileşmeye yönelik olmuştur.[710] Kent merkezine yakın bir noktada olmasına rağmen Sahabiye Mahallesi, 1950 öncesinde yapılaşmamış bir bölge konumunda iken, 1944'te Oelsner Planı ile birlikte konut alanı olarak planlanmıştır.[711] Bulunduğu arazinin elverişliliği de düşünülerek bu plan iki katlı yapılardan oluşan düzenli bir sokak dokusu önermiştir. Ancak kent merkezinden yayılan ticaret ve iş alanı bir süre sonra Sahabiye Mahallesi'ni konut alanı olmaktan çıkararak işlev değişikliğine ihtiyaç oluşturmuştur. Kayseri kent merkezinde bulunan Sahabiye Mahallesi 1975'li yıllara kadar Vali Konağı gibi itibarlı kurumları da içinde barındıran şehrin üst tabakasının tercih ettiği bir yaşam alanı olmuştur.[712] İlk kültürel aktiviteler de (tiyatro vb.) şehrin bu bölgelerinde organize edilmiştir. Yukarıda belirtilen şekilde 1990'lara kadar üç ayrı sürece ayrılan kentleşme katmanlarından "sermayenin kentleşmesi" Kayseri'de bu dönemde gerçekleşmiş ve merkez bir konut alanı olmaktan çıkıp kapitalist kent modeline uygun bir hal almaya başlamıştır. David Harvey'e göre "kapitalist kentleşme" süreçleri içinde devletler düzenleyici bir rol oynamaktadır.[713] Türkiye'de de iş merkezleri, oteller ve alışveriş merkezlerinin kent merkezlerinde yoğun olarak yer alması 1990'lı yılların başından itibaren sermayenin birikiminin kentlerin merkezine oturmasıyla başlamıştır.[714]

Kayseri'de, 1980'lerden sonra kentteki sanayileşme ve merkezin ticarileşmesindeki yükselişle birlikte kentteki konut alanları *yağ lekesi* şeklinde merkezden çevreye doğru yayılmış ve merkezi paylaşanlar Alparslan ve Tuna gibi merkeze yakın başka mahalleleri tercih etmeye başlamışlardır. 1980'lerden sonra Sahabiye Mahallesi insanların geçici olarak konakladıkları, kiracı sayısında ciddi artışın yaşandığı bir mekân halini almaya başlamıştır. Konut alanlarının yağ lekesi modelinde yayılmasıyla, merkezden çevreye doğru konumlanan yeni konut alanlarının üst gelir grubuna cazip gelmesinde Sahabiye'deki binaların eskimesi de etken olmuştur. Ev sahiplerinin yerini kiracıların almaya başladığı Sahabiye Mahallesi'nin kentsel anlamda sahip olduğu eski soylu imgesi, insanların geçici olarak konaklamaya başladıkları bir

[710] Filiz Sönmez-Selma Arslan Selçuk, "Kayseri Tren İstasyonu ve Çevresinin Kentin Modernleşme Sürecine Katkısı Üzerine Bir Okuma", **Megaron Dergisi**, C 13, S 1, 2018, s. 88.

[711] Burak Asiliskender, **Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekânsal ve Toplumsal Değişim**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul 2008, s. 82.

[712] Hikmet Eldek, "Kentsel Koruma ve Dönüşüm: Kayseri Sahabiye Mahallesi", **Conference: International Conference on Cultural Heritage Preservation in Times of Risk**, 2012, s. 17.

[713] David Harvey, **The Urbanization of Capital**, The John Hopkins Unersity Press, Baltimore, 1985.

[714] Tarık Şengül, **age.**, 2001, s. 61-94.

çöküntü alanına dönüşmüştür. Sahabiye Mahallesi kentsel bir soysuzlaşma sürecine girmiş ve esasında 2010 yılından sonra daha çok konuşulmaya başlayan merkezdeki çöküntü de bu süreçle başlamıştır. Bahsedilen çöküntü, anlatılara dayanarak 1970'lerle başlayan 1980'lerde hız kazanan ve 1990'larda kendini iyice hissettirmeye başlayan bir süreç olsa da esasında 2010 yılından sonra başta Suriyeli göçü olmak üzere uluslararası göçler ile daha görünür bir hal almıştır.

2.5.2. Sahabiye Mahallesi ve Değişen Yüzleri: Mahalleye İç ve Dış Göçler

Merkezin 2010 yılından sonra daha görünür hale gelen çöküşü, esasında bahsedildiği üzere, Sahabiye'nin bir ticaret merkezi haline gelmesi akabinde mahallede yaşayanların nüfusunun değişmeye başladığı sürece dayanmaktadır. Bu nedenle, mahallenin 2010 sonrası dönüşümünü anlamak için bu dönüşümlere şahitlik etmiş ve kendilerini Sahabiyeli olarak tanımlayan şehir sakinlerinin ve esnaflarının anlatılarına başvurulmuştur. Sahabiye sakinlerinin ve esnaflarının 2010 yılı sonrasındaki sosyokültürel dönüşümleri; merkezin ticaret merkezi haline gelmesi, konut alanı olarak atıl kalışı ve Suriyelilerin yoğun yerleşimi ile nasıl ilişkilendirdiklerinin üzerinde durulmuştur. Önemli dönüm noktalarından biri de, 2015 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesinin, çarpık bir mekânı yeniden diriltmek motivasyonu ile başlattığı, Sahabiye Mahallesi kentsel dönüşüm projesi olmuştur. Sahabiye Mahallesi, yaşadığı çöküntü sonucunda kentsel dönüşümle birlikte bir mutenalaştırılma sürecine girmiştir.

Sahabiye Mahallesi'ni kentsel dönüşüme sürükleyen süreçle birlikte mevcut yapının üzerine 2010 yılından sonra eklemlenen Suriyelilerin mahallede yarattığı en önemli sosyokültürel etkilerde biri de esnaflığın ve esnafların yaşadığı dönüşümler olmuştur. Sahabiye Mahallesi'nin yaşadığı demografik hareketlilik ve nüfusun özellikle 2010 yılından sonraki dönüşümü müşteri kimliğinin de değişmesi ile Türk esnafların dükkânlarını Suriyeli esnaflara devrettiği bir süreci doğurmuştur. Sahabiye Mahallesi'nin dünden bugüne, mahalle sakinlerinin ve esnaflarının hafızasındaki imgesinin nasıl dönüştüğüne bakıldıktan sonra son kertede 2010 sonrasında Suriyelilerin yoğun yerleşimi ile birlikte yaşanan sosyokültürel dönüşümlerin dayanışma, çatışma ve uyum bağlamında analizi yapılmıştır. Bu çalışmada göçmenlerin yerleştikleri toplumsal yaşam içindeki etkileşimleri ve sosyokültürel etkileri araştırıldığı için sosyal uyum teorileri çerçevesinden bir yaklaşım benimsenmiştir.

Göçmenlerin yeni yaşam alanlarındaki etkileşimleri entegrasyon, asimilasyon, marjinalleşme ve dışlanma gibi kavramlarla formüle edilmektedir.[715] "Göç konusunda çalışanların belki de uzlaştığı en temel konu, "uyum",

[715] İlkay Şahin, (Ed.), **Uzunyayla Çerkesleri Topluluk, Aidiyet ve Kimlik**, Çizgi Kitabevi,

"sosyal uyum" ya da bu bağlamda üretilen diğer kavramlar konusunda herkesin her dönemde kabul edeceği ortak bir tanımdan söz etmenin mümkün olmadığıdır."[716] Suriyeliler Barometresi'nde Murat Erdoğan tarafından sosyal uyum "kendiliğinden, isteyerek ya da zorunlu olarak bir araya gelen toplulukların, çoğulculuğun kabul gördüğü ortak bir aidiyet zemininde karşılıklı kabul ve saygı çerçevesinde huzur içinde bir arada olabildiği duygu ve yaşam biçimi" olarak anlaşılmaktadır.[717] "Uyum, göçmenlerin başa çıkması gereken sorunların başında gelmektedir ve göçmenlerin yabancısı oldukları toplum ile bütünleşerek, o toplumun bir parçası olma süreçleridir. Yani bir nevi 'yeniden toplumsallaşma'' demektir."[718] Asimilasyon ise göçmenler ile yerli halk arasındaki etnik farklılığın azalması (ya da ortadan kalkması) ile sonuçlanan, göçmenlerin yerli halka benzemesi sürecidir."[719] "S. Castles'e göre asimilasyon, göçmenlerin topluma tek yönlü bir adaptasyon süreciyle dâhil edilme politikası olarak tarif edilebilir: Göçmenlerden özgün dilsel, kültürel veya sosyal özelliklerini bırakmaları ve ortalama nüfustan ayırt edilmeyecek hale gelmeleri beklenir."[720] Toplulukların kendilerini idame ettirmek üzere başvurdukları rasyonel stratejilerin onları cemaatten cemiyete dönüştüren bir asimilasyon/eritme potası olarak işlev gördüğünü söyleyenler olmuştur.[721] Chicago Sosyoloji Ekolü, kentsel alanda uyum konusuyla bilimsel açıdan ilgilenen ilk kuram olarak bilinir.[722] Eski Amerikan 'erime noktası' düşüncelerinde, göçmenlerin bir nevi yok olarak göç ettikleri toplum içerisine o toplumun özelliklerine isteyerek adapte olmaları ve önceki kimliklerini geride bırakmaları şekliyle karışmaları beklenmiştir".[723]

Türkiye, 1980'lerden itibaren göç veren bir ülkeden, yavaş yavaş göç alan bir ülkeye doğru evrilmeye başlamıştır. Türkiye'nin bazı komşu ülkelerindeki uluslararası gelişmeler de Türkiye'nin göçmen alan bir ülke olması yönünde önemli ölçüde etkili olmuştur.[724] Türkiye'nin komşu ülke olarak ilk

Konya 2018, s. 13.

716 Murat Erdoğan, **Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2019, s. 13.

717 Erdoğan, **age.**, 2019, s. 17.

718 Yusuf Adıgüzel, **Göç Sosyolojisi**, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 52.

719 David Bartram, Maritsa S. Poros, vd., **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, Çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, Hece Yayınları, Ankara 2017, s. 39.

720 Mark J. Miller-Stephen Castles, **Göçler Çağı**, Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2008, s. 361.

721 Şahin, (Ed.), **age.**, 2018, s. 14.

722 Ayhan Kaya, "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış", **İdealKent Kent Araştırmaları Dergisi**, S 14, 2014, s. 12-13.

723 David Bartram, **age.**, s. 41.

724 Ahmet İçduygu-Kristen Biehl, **Göçmen Şehirler, İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm**, British Council Living Together Programı Raporu, 2009, s. 4.

sığınma yerlerinden biri olması Türkiye'yi Suriyelilerin zorunlu göçü için ilk rotalardan biri haline getirmiştir. 2011'de başlayan zorunlu göç süreci ileride daha iyi ekonomik ve sosyal fırsatlar sunan ülkelere göçün sadece küçük bir azınlık için mümkün olduğu ve büyük çoğunluğun ilk sığınma yerlerinde kaldığı süreçle sonlanmıştır.[725] Böylece ilk sığınma yerlerinden biri olarak yoğun göç dalgalarıyla karşılaşan Türkiye'de daha önce Türk yasalarında yer almayan, kitlesel akın durumlarında sağlanacak 'geçici koruma' sistemi, 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk Hukuk Sistemine girmiştir. Kanun Türk göç hukukunun oluşmasına imkân sağlanmıştır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile BM'in toplu sığınma kriterlerine tam olarak uyum sağlayan ve 'Geçici Koruma' uygulanan Türkiye'deki Suriyelilerin durumuna da yasal bir dayanak kazandırımıştır.[726] Geçici koruma uygulanan Türkiye'deki Suriyelilerin kentlerde yerleşim alanları iş merkezlerine ve kent merkezlerine yakın bir biçimde konuşlanmıştır. Merkeze yönelik göçlerden payını alan Sahabiye Mahallesi'nde de mekânsal bir kümelenme meydana gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 30.09.2021 itibariyle Kayseri il nüfusu 1.402.941 iken kayıtlı Suriyeli nüfusu 81.065, il nüfusuna oranı ise %5,78 olarak kaydedilmiştir.[727]

Kayseri kent merkezinde yer alan Sahabiye Mahallesi'nin 1920'lerden günümüze kadar yüz yıllık süreçte yaşadığı kentsel ve sosyokültürel dönüşümün son on yıllık halkası olan 2010 yılı sonrası aldığı yoğun dış göçlerin yarattığı mekânsal kümelenmeyle meydana gelen dönüşümlere odaklanılmıştır. Bir dönüşümden bahsedildiğinde ise "değişimden farklı bir şey kastedilmektedir. Dönüşüm sözcüğünü kullandığımızda yapısal bir değişikliğe atıf yapılmaktadır."[728] Kentin yapısal dönüşümüne birtakım değişiklikler etki etmektedir. Kayseri özelinde bu etkilerden biri de 2010 sonrasında mahalleye Suriyeli başta olmak üzere diğer uluslararası göçler olmuştur.

S. Castles'e göre göç toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir.[729] Göç olgusu, ister bir ülke içindeki yerleşmeler arasında iç göç, isterse de iki farklı ülke arasında dış göç şeklinde gerçekleşsin, mutlaka kentlerde çok çeşitli ve karmaşık sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal değişimlerin ve dönüşümlerin ortaya çıkmasına

725 Mark J. Miller, Stephen Castles, **age.**, s. 40.

726 Yusuf Adıgüzel, **age.**, s. 90.

727 GİGM, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, 2021, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, E.T. 7 Ekim 2021.

728 İlhan Tekeli, **Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2011, s. 271.

729 Mark J. Miller, Stephen Castles, **age.**, s. 30.

neden olmaktadır.[730] 2010 yılı sonrası Sahabiye Mahallesi'nin yaşadığı sosyokültürel dönüşümün altında yatan süreçler, hem mahallenin genel geçmişi hem Suriyelilerin gelişiyle ilişkilendirilerek karşılıklı etkileşimi bağlamında ele alınmıştır. Sahabiye sakinlerinin anlatılarına bakmak, Sahabiye'nin 2010 yılı öncesinde geçirdiği dönüşümlerin, 2010 sonrasındaki dönüşümler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamaya yardımcı olmuştur. Suriyelilerin 2010 yılı sonrasında yoğun olarak yaşayamaya başladıkları bu mahallede, gündelik hayatı yaşayış biçimlerine bakmak da Sahabiye'nin sosyokültürel dönüşümünde Suriyelilerin nasıl bir rol oynadığını anlamayı sağlamıştır. Gündelik hayattaki bu sosyokültürel dönüşümlerin Sahabiye Mahallesi'nin imgesini ve işlevini nasıl dönüştürdüğüne; dayanışma, çatışma ve uyum bağlamında bakılmıştır.

2.5.3. Amaç ve Yöntem

Kayseri kent merkezine yönelik yapılmış mimarlık temelli çalışmalarda, kent merkezinin dönüşümünün katmanlı yapısı tarihsel kategorilere ayrılarak ele alınmış ve bu kategoriler ile iç içe geçmiştir. Çalışmada, bu dönüşümlere tanıklık etmiş Sahabiye sakinlerinin ve esnaflarının anlatılarına başvurarak Sahabiye imgesine dair anlam katmanlarını ve 2010 yılından sonra mahalleye yönelik dış göçlerin yoğunlaşmasıyla meydana gelen mekânsal kümelenmenin hafızalarında nasıl bir kent imgesi oluşturduğunu anlamak amaçlanmıştır. Suriyeliler ve Sahabiye'deki gündelik hayatı yaşayış biçimleri, birbirleri ve çevreleri ile olan etkileşimleri; dayanışma, çatışma ve uyum bağlamında analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda soruları ve alt araştırma soruları şu şekildedir:

1. Sahabiye Mahallesi'nin konut alanı olarak tercih edilirliğinin azalması nasıl bir Sahabiye imgesi oluşmuştur?

- Mahalle sakinleri ve esnaflarının anlatılarında Sahabiye imgesi nasıl dönüşmüştür?

2. Sahabiye sakinlerinin anlatılarında merkezin çöküşü nasıl yer almaktadır?

- Suriyelilerin merkeze olan yerleşimleri bu çöküşle nasıl ilişkilendirilmektedir?

- Sahabiye Mahallesi 2010 sonrası Suriyeli ve diğer uluslararası göçlerle birlikte nasıl bir sosyokültürel dönüşüm yaşamıştır?

- Sahabiye sakinleri, yoğun Suriyeli yerleşimi ile birlikte mahallede nasıl dönüşümlere şahit olmuşlardır?

[730] Erhan Kurtarır & Selma A. Ertürk, "Kent ve Göç", **Göç Dergisi** (Kent ve Göç Özel), C 8, S 1, 2021, s. 2.

- Sahabiye Mahallesi'ndeki yerli esnaf, Suriyeli yerleşimini ve esnaflık faaliyetlerini nasıl anlamlandırmaktadır?
- Sahabiye Mahallesi'nde dayanışma, çatışma ve uyum bağlamında nasıl bir dönüşüm gerçekleşmiştir?

Çalışmada mahallenin sosyokültürel dönüşümünün altında yatan süreçler anlaşılmaya çalışılmıştır. Anlama çabası güdüldüğü için nitel araştırma kullanılmıştır. Çünkü nitel araştırma yöntemi daha önce bilinmeyen olgu, olay ya da durumların farklı boyutlarını keşfetme açısından önemlidir. Keşfetme açısından avantajlı bir yöntemdir ki Sahabiye Mahallesi'nin sosyokültürel dönüşümü üzerine mimarlık temelli çok çalışma olmasına rağmen sosyolojik çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Nitel araştırmanın bir tekniği olan *anlatı analizi*nin tercih edilmesi ise Sahabiye Mahallesi'nin tarihsel dönemlere ayrılarak ele alınan katmanlı dönüşümünden ve esasında tarihsel süreçleri de dışlamayan bir çalışma olmasından kaynaklanmaktadır. Kevin Lynch'in *Kent İmgesi*nde belirttiği üzere "Bir kentin çevresiyle her zaman bağları vardır. Kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle, geçmiş deneyimlerin hatırasıyla algılanabilir."[731] Kentin kendisini meydana getiren hatıralarıyla algılanabilen bu yönünden dolayı nitel araştırma yönteminin bir tekniği olan *anlatı analizi*ne başvurulmuştur. Çalışma adına en önemli çıktılardan biri de kaybolmak üzere olan bir tarihi, anlatı analizi ile kayda geçirmektir.

> "Anlatı analizi, ham veri olarak toplumsal yaşamın durumuna işaret eder. Anlatılar, insanların gündelik uygulamalarını ve öznel anlayışlarını nasıl düzenledikleridir ve anlayışları ifade etmek için sözlü ya da yazılı metinlerde yer alır. Yaşanmış deneyimlerin bir niteliği ve insanların kendi kimliklerini inşa etmek, makro ve mikro düzeyde çevrelerinde olup bitenler içinde kendilerini konumlandırmak için kullandıkları bir biçimdir.[732]"

Görüşmeler, 2019-2021 yılları arasında yarı yapılandırılmış mülakat formunda, derinlemesine görüşme tarzında yapılmıştır. Bulgular, amaçlı örneklemle ve kartopu tekniği ile belirlenmiştir. Katılımcıların yaşları 24-80 aralığında değişmektedir. Dokuz Sahabiye sakini ve mahallede bulunan on iki Türk esnafla görüşmeler yapılmıştır.

---

731 Kevin Lynch, **Kent İmgesi**, Çev. İrem Başaran, İş bankası Yay., İstanbul 2014, s. 13.

732 W. Lawrence Neuman, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri** (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar), Çev. Sedef Özge, Yayınodası, Ankara 2014, s. 338.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Esnaf/Mahalleli	Mahallede Yaşadığı Süre
K-1	43	Kadın	Mahalleli	16 yıl
K-2	48	Erkek	Esnaf/Züccaciye	8 yıl
K-3	32	Kadın	Mahalleli	28 yıl
K-4	56	Kadın	Mahalleli	20 yıl
K-5	33	Kadın	Mahalleli	10 yıl
K-6	58	Erkek	Mahalleli	30 yıl
K-7	54	Kadın	Mahalleli	30 yıl
K-8	44	Kadın	Mahalleli	20 yıl
K-9	45	Erkek	Mahalleli	20 yıl
K-10	24	Kadın	Mahalleli	24 yıl
K-11	80	Erkek	Esnaf/Tamirci	30 yıldan fazla
K-12	67	Erkek	Esnaf/Bakkal	37 yıl
K-13	36	Kadın	Esnaf/Mağaza	9 yıl
K-14	42	Erkek	Esnaf/Mağaza	9 yıl
K-15	56	Erkek	Esnaf/Bakkal	20 yıldan fazla
K-16	35	Erkek	Esnaf/Manav	5 yıl
K-17	56	Erkek	Esnaf/Bakkal	15 yıl
K-18	65	Erkek	Esnaf/Bakkal	20 yıldan fazla
K-19	62	Erkek	Esnaf/Bakkal	15 yıl
K-20	39	Erkek	Esnaf/Mağaza	6 yıl
K-21	42	Erkek	Esnaf/Mağaza	3 yıl

2.5.4. Bulgular ve Tartışma

Araştırma bulguları, araştırma sorularının ışığında üç kategoride analiz edilmiştir. İlk olarak araştırmanın ana sorunsallarından birini oluşturan Sahabiye Mahallesi'nin soylu bir mekândan çökmüş bir mekâna dönüşüm sürecine odaklanılmıştır. Bunun akabinde bu yapının üzerine eklemlenmiş olan Suriyelilerin yerleşimi ile oluşan yeni kent imgesine Sahabiye sakinlerinin anlatıları ile ulaşılmıştır. Analizin ikinci aşamasında mahallede hâlâ mevcudiyetini koruyan esnaflarla görüşülerek esnaflığın, esnafların ve müşteri kimliğinin günden güne nasıl değiştiğine ve dönüştüğüne odaklanılmıştır. Analizin son aşamasında, Sahabiye Mahallesi'nde 2010 yılından sonra Suriyelilerin yerleşimi ile birlikte yaşanan demografik hareketliliğin dayanışma,

çatışma ve uyum bağlamında sosyokültürel olarak nasıl dönüşümler yarattığının üzerinde durulmuştur.

2.5.5. Göç, Mekânsal Kümelenme ve Görünür Hale Gelen Kentsel Çöküntü

Sahabiye Mahallesi, şehrin merkezinde konumlanmış eski bir mahalle olarak Kayseri'nin modern kent imajına sahip ilk mahallesi olmuştur. Zira Kayseri'de ilk yüksek katlı apartmanlar bu mahallede inşa edilirken; şehrin gelir ve eğitim düzeyi anlamında üst kesimlerinin de tercih ettiği bir mahalle olan Sahabiye'nin, günümüzden elli yıl öncesinde bugünkünden çok farklı bir imgeye sahip olduğu anlaşılmıştır. Sahabiye Mahallesi'nde 1982'den beri ayakkabı tamirciliği yapan 80 yaşındaki esnaf, Sahabiye'nin eskiden Kayseri'nin örnek bir mahallesi olduğunu sadece zenginlerin değil aynı zamanda o dönemlerin üst düzey bürokratlarının da bu mahallede yaşadığını belirtmiştir. Bu esnaf, Sahabiye'nin nüfusunun son yirmi yılda gözle görülür bir biçimde değişime uğradığını belirtirken esasında 2010 yılı sonrasında Suriyeli yerleşimi ile başlayan dönüşümlerin temelinde Sahabiye'nin yaşadığı başka bir çöküşe işaret etmektedir. Sahabiye'nin eski sakinlerinin burayı terk etmeye başlamasında en temel neden olarak binaların eskimesi ve Sahabiye Mahallesi'nin altyapısının günün yaşam şartlarına uygun konforu sağlamaktan yoksun kalışı ile birlikte başladığı dile getirilmiştir. *"...Aşağı yukarı 20 senedir Sahabiye'de oturan insanlar gözle görülür şekilde değişmeye başladı. Buralar yeni yapılara göre eski kaldı. İnsanlar lüks yer arıyor, lüks yaşantı istiyor. İmkânın olur da burada bu insanlarla oturur musun? ...Sahabiye'de oturanlar değişmeye başladı. Suriyeliler de ondan sonra gelmeye başladı. Şimdi ise burada evi olan bile kiraya veriyor. Buradan gidiyor başka yerde kiraya oturuyor."* (K11, 80, Esnaf)

Kayseri'nin yerlileri kendileri açısından Sahabiye'deki nüfusun kimliğinin değişimini binaların eskimesi ile ilişkilendirmektedir. Ayrıca akraba ve komşularının Sahabiye'den taşınması ya da evlerini kiraya verip başka bir mahalleye gitmesiyle yalnızlaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun da Sahabiye'nin kendileri açısından cazibesini yitirmesinde etken olduğunu belirtmişlerdir. Öyle ki kendi evlerini kiraya verip başka bir mahallede kiracı olarak yaşamayı tercih etmektedirler. 56 yaşında yerli bir kadın görüşmeci, yerliler için ev ve evin dekorunun kendi aralarında gerçekleştirdikleri oturmalarda son derece önemli olduğunun üzerinde durmuştur. Özellikle de kızlarını ya da oğullarını evlendirecekleri zaman ilk intibaa anlamında yaşanan muhitin ve evin son derece önem taşıdığını belirtmiştir *"...Ben Sahabiye'den kızıma dünür geleceği zaman taşınmaya karar verdim. Adam istemedi (eşi) onla da uğraştım baya ama sonunda başardım. 15 yıl önce taşındım Köşk Mahallesi'ne."* (K4, 56, Mahalleli)

Sahabiye'nin eskiyen yüzü, mahallenin nüfusunun dönüşümü ile başlamış olan sosyokültürel dönüşümlere sebep olmuştur. Esasında bu dönüşüm Sahabiye'nin konut alanı olma işlevinin yerini ticaret merkezi olma işlevine bırakmaya başlaması ile ilişkilidir. Zira Sahabiye Mahallesi'nin soylu bir mekân olmaktan çöküntü alanı haline gelişinin başladığına işaret edilen üst gelir grubuna dâhil şehir sakinlerinin mahalleyi terk etmeye başladığı 1970-1990 arası yıllar, Kayseri kent merkezinde neoliberal kent politikalarının hız kazandığı ve Sahabiye'nin bir konut alanı olmaktan çıkarak ticaret merkezi haline gelmeye başladığı dönemdir. Bu işlevsel dönüşümü Sahabiye'de 37 yıldır bakkallık yapan yerli bir esnaf şöyle anlatmıştır: *"Önceleri Sahabiye hep evdi daha sonra mahalle şehir içinde kaldığı için şehre çok yakın olduğu için iş yerleri, emlakçılar, muhasebeciler, dişçiler... Buralar iş merkezi olmaya başladı. Ama bu birden bire olmadı seneler geçtikçe oldu. Eski yapılar yıkıldı, altları dükkân oldu, onun üstüne birinci katlar işyerleri oldu."* (K12, 67, Esnaf)

Merkezin çöküşü konut alanı olmak ve insan yaşamı açısından atıl kalmakla ilişkilendirilmekte ve 2010 yılı sonrasında daha görünür hale gelmeye başlayan bu durumun temelinin mahallenin işlevinin değişimi ile derinden ilgili olduğu görülmektedir. Öyle ki son kertede 2015 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesinin başlattığı Sahabiye kentsel dönüşüm projesinden söz edilmeye başlamasıyla mahallede iş merkezleri daha hızlı biçimde artmaya başlamıştır. *"...5-6 senedir kentsel dönüşüm konuşulmaya başladığından beri buralar daha fazla iş merkezi oldu."* (K5, 33, Mahalleli)

Sahabiye Mahallesi merkezde olmasının sağladığı kolaylıklar sebebiyle geçici olarak konaklanan bir mekân haline gelmiştir. Mahallede yaşayan kimliğin dönüşümü gidenlerin yerine gelenlerin yarattığı dönüşümler mahallenin sosyal bir çöküntü ile yüzleşmesine sebep olmuştur. Anlatılara göre kiracı sayısındaki yoğunluk ve kiracıların daha çok alt gelir grubuna dâhil insanlar olması mahalleyi gitgide eski görünümünden ve imgesinden uzaklaştırmıştır.

> *"...Eskiden buralarda oturmak çok zordu. Burada Kayseri'nin yerlileri otururdu. Onlar gittikten sonra burada yaşayanlar değişmeye başladı. Bizim halkımız da fırsata çevirmeye başladı bu durumu örneğin 300 liralık yeri 600 liraya (kiraya) vermeye başladı. Ev sahipleri evlerini kiraya verip gitmeye başladılar. Kendileri de yaşam şartları daha iyi olan yerlerde kiraya gidip hem iyi yaşıyorlar hem de Sahabiye'deki evlerini 2 katına kiraya veriyorlar. Kentsel dönüşüme kadar bu şeklide idare etmeye çalışıyorlar."* (K13, 36, Esnaf)

Ev sahiplerinin Sahabiye'deki evlerini kiraya verip başka bir mahallede kiracı olarak yaşadıkları sıkça belirtilmiştir. Evlerini Suriyelilere kiralayan ev sahipleri bunu bir çeşit fırsata çevirip piyasanın ve evlerinin değerinden daha yukarıda bir rakamla kiraya vermektedirler. Ev sahiplerinin kentsel dö-

nüşüm gerçekleşene kadar Sahabiye'de yaşamamak adına evlerini kiraya verip kentsel dönüşümden sonra dönmeyi planladıkları belirtilmiştir. Bu da ev sahiplerinin yerine kentsel dönüşüme kadar olan süreçte tıpkı ödünç alınmış bir mekân gibi Suriyelilerin ve Sahabiye'deki kiracıların tuttukları bir nöbet olarak değerlendirilebilir. Sahabiye'de kentsel dönüşüm gerçekleştikten sonra Suriyelilerin yeniden *soylulaştırılmış* bu mahallede barınamayacakları vurgulanmaktadır. Bu yoruma da *"mahallenin gerçek sakinleri bir gün dönecek"* sözünü söyleyen esnafın ifadesi ile ulaşılmaktadır: *"Benim de buradan gitme şansım vardı. Gidebilirdim ama gitmedim ben. Niye gitmedim bölgemde kentsel dönüşüm zaten var. Benim buradan taşınan müşterim geri gelecek buraya. Bizim müşterilerimizin geri geleceğini düşünüyoruz. Çünkü hepsinin evi var burada. Burası benim muhitim burada beni bilen biliyor biz de insanları biliyoruz."* (K14, 42, Esnaf)

Sahabiye'den taşınan eski müşterilerinin kentsel dönüşümden sonra tekrar geleceğini belirten esnaf bu sebeple Sahabiye Mahallesi'nde hâlâ mevcudiyetini korumaya devam ettiğini belirtmiştir. Kentsel dönüşümden sonra Suriyelilerin Sahabiye Mahallesi'nde yaşayamayacaklarını belirten görüşmecilerden birisi de 58 yaşındaki Sahabiye sakinidir: *"...Kentsel dönüşümden sonra onlar (Suriyeliler) burada barınamaz. Gecekondu tarzı yerlere giderler."* (K6, 58, Mahalleli)

Esasında kentsel dönüşüm söylentileri hız kazanmaya başladıktan sonra Suriyelilerin de Sahabiye Mahallesi'nde yoğunlaşmaya başladıkları belirtilmiştir. Suriyeliler, tamamen yeniden yapılandırılacak ve soylulaştırma sürecine girecek kentsel ve sosyal anlamda bir çöküntü yaşamış olan bu mahallede emaneten bu süreci geçirmeleri için bu yapının üzerine eklemlenerek 2010 yılından sonra Sahabiye Mahallesi'nde bambaşka sosyokültürel dönüşümlere sebep olmuşlardır. Sahabiye sakinleri, Suriyelilerin mevcut çöküntünün üzerine eklemlenmiş ve geçici olarak Sahabiye'de yaşamalarına göz yumulmuş bir rolleri olduğunu ve çöküntünün esasında önceden başlayan bir sürece dayandığını belirtmişlerdir. *"...Bu mahalle aslında Suriyeliler gelmeye başlayınca değil de kentsel dönüşüm konuşulmaya başlayınca bu hale gelmeye başladı. Burayı gözden çıkardılar gibi oldu kısa bir süre. Buralar dönüşecek diye diye şu hale gelmesine göz yumuldu."* (K7, 54, Mahalleli)

Zira Suriyelilerin yerleşimi öncesinde yoğun kiracı oranı sebebiyle bir çeşit geçici konaklama mekanı haline gelen ve bir anlamda yeniden işlev değiştiren bu mahalle, son kertede Suriyelilerin dahil oluşuyla kent içinde daha steril alanlardan uzak tutulmaları için emniyet supabı görevi görmektedir denilebilir. *"...Mesela adam Suriyeli, bir toplu konuta siteye gittiğinde bunlara daire vermiyorlar. Çünkü toplu yaşamaya müsait insanlar değiller. Bunları nereye yerleştirsen koloni gibi orada yaşamak istiyorlar."* (K14, 42, Esnaf)

Sahabiye'nin 2010'dan sonraki dönüşümü ile birlikte kentsel ve sosyal

anlamdaki ilk çöküntünün izlerini ve oluşum sürecini 37 yıldır bu mahallede esnaf olması sebebiyle en iyi gözlemleyenlerden birisi olan bakkal, Sahabiye'nin yaşadığı dönüşümü şöyle özetlemiştir:

> *"Sahabiye'de eskiden doktorlar, hâkimler, savcılar zenginler otururdu. Kayseri'nin tamamen yerlileri burada en zengin tabakası burada otururdu. 30 yıl öncesinden bahsediyorum ama. Burası zamanla eskidi. Buranın 50-60 yıllık bir kuruluş tarihi var. Kalburüstü adamlar gitti... Aslında Suriyeliler de tek sebebi değil bugünkü halde. Önceden başlayan bir gerileme oldu burada. Son zamanlarda buradaki ev sahipleri bile buradan tiksinip evlerini kiraya verip başka yerlere kiraya oturmaya gitti. Hatta sadece kiracı olarak oturanlar da burayı terk etmeye başladılar. Kendi evini kiraya verip kiraya gidiyor tiksindiğinden. Evi boş durduğu halde kiraya gidenler var. Vermiyorlar evlerini Suriyelilere. Boşta duruyor."* (K12, 67, Esnaf)

Sahabiye Mahallesi'nde yaşamış yerli, şehir sakini ve esnafın bugünkü Sahabiye imgesinin, 30-40 yıl önceki Sahabiye imgesinden çok uzak bir çizgide olduğu görülmüştür. Soylu bir konut alanı olmaktan çıkıp bir çöküntü alanı haline gelme süreci ise merkezin konut alanı olma işlevini yitirip ticaret merkezi işlevini kazanmasıyla başlamıştır. Aynı zamanda binaların da eskimesi burayı konforlu bir alan olmaktan çıkartmış ve buranın eski sakinleri olan üst gelir grubuna dâhil insanlar için cazibesini yitirmesine sebep olmuştur. Ev sahiplerinin evlerini kiraya verip başka mahallelere taşınmaları kiracı oranında ciddi artışa sebep olmuş ve Sahabiye Mahallesi'nin nüfusunun kimliği dönüşmeye başlamıştır. Bu da Sahabiye Mahallesi'ni sürekli değişen bir nüfusa sahip olan insanların geçici olarak konakladıkları transit bir mekân haline getirmiştir. Sahabiye'nin bir çöküntü alanı haline gelmesi ise 2010 yılından sonra kentsel dönüşümün gündeme gelmesine neden olmuştur. Kentsel dönüşümün gündeme gelmesi ise Suriyelilerin ve Afganların yoğun olarak buraya yerleşmesine ve Sahabiye Mahallesi'nin geçici olarak gözden çıkarılmış bir mekân haline gelmesine sebep olmuştur. Suriyelilerin ve kiracı olan alt gelir grubunun adeta ödünç aldığı bu mahalle yeniden soylulaşana kadar yoksulların kentsel dönüşüm nöbetini tuttuğu bir mahalle olmuştur.

> "Sosyal anlamda bir çöküntü, deformasyon yaşayan kentsel alan parçalarında, bu durumun önüne geçebilmek, kentsel korumayı, kentsel konut piyasasında ıslahı sağlayabilmek ve sağlıklı kentsel gelişimi, kent yenileme ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirebilmek amacıyla bu alanın sosyal dokusunun değiştirilmesi, yeni ve nitelikli bir tabakanın bu alanda gelişiminin sağlanması, soylulaştırmanın içeriğini açıklamada yardımcı olabilir.[733]"

[733] Pınar Özden, **Kentsel Yenileme**, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 173.

Soylulaştırma olasılığına Sahabiye Mahallesi özelinde bakıldığında ise sürecin soylulaştırmaya doğru gittiği görülmektedir. Zira Sahabiye Mahallesi'nin eski sakinlerinin ve ev sahiplerinin burayı yaşam alanı olarak konforsuz bulmaları ve ihtiyaçlarını karşılamaması açısından terk etmeleri akabinde bu mahalledeki kiracı oranı hızla artmaya başlamıştır. Sahabiye Mahallesi'nin konut alanı olma işlevini ticaret merkezi işlevine bırakması, nüfusun artması ve kimliğinin değişmesi, konut değerleri düşerken rant anlamında değer kazanması soylulaştırma sürecine gidildiğini göstermektedir. Sahabiye Mahallesi prestijli bir konut alanıyken yaşadığı işlevsel dönüşümler onu sosyokültürel anlamda bir dönüşüme sürüklemiş, bunun etkileri ve yansımaları 2010 yılından sonra daha görülür hale gelmiştir. 2015 yılından sonra düğmesine basılan kentsel dönüşüm projesiyle yeniden soylulaştırılmaya gidilecek olan bu mahallenin nüfusu ve kimliği de bundan etkilenecektir.

Sahabiye Mahallesi'nin yaşadığı sosyokültürel dönüşümler akabinde girdiği kentsel dönüşüm süreci, mahalleyi kentsel dönüşüm gerçekleşene kadar gözden çıkarılmış bir mekân olarak Suriyelilerin yoğun yerleşimine açılmış bir hale getirmiş bu da daha eskiye dayanan bir çöküntü sürecini daha görünür hale getirmiştir. Sahabiye Mahallesi son kertede soylulaştırmaya uğrayarak hem konut alanı hem de iş merkezi alanı olarak yeni bir görünüm almaya başlamaktadır.

2.5.6. Sahabiye Mahallesi'ndeki Dönüşümlerin Esnaflara Etkileri

Sahabiye Mahallesi 2010 yılından sonra başta Suriyeli olmak üzere aldığı yoğun göçler sebebiyle önemli bir demografik hareketlilik yaşamıştır. Kayseri kent merkezinin ve Sahabiye Mahallesi'nin, 1980'lerde başlayan işlevsel dönüşümü ve akabinde merkezin yaşadığı sosyokültürel ve mekânsal dönüşüm sürecine 2010 yılından sonra bu nüfus hareketliliği eklemlenmiş ve bu tarihten sonra bu mahallede önemli dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümlerden biri de Sahabiye'deki esnaflık üzerinde olmuştur. Sahabiye Mahallesi'nin kimi caddeleri *Halepliler Sokağı,* kimisi *Suriyelilerin alışveriş yaptığı caddeler* olarak anılmaya başlamıştır. Sahabiye Mahallesi'nin caddelerine kadar olan bu dönüşümünü Suriyeli esnafların Sahabiye Mahallesi'ndeki esnaflık faaliyetleri de etkilemiştir. Zira Sahabiye'de yaşayan Suriyeliler dışında başka mahallelerdeki Suriyeliler de alışverişlerini yapmak için Sahabiye'deki Türk esnafların ortak ifadesiyle "*Artık bir Halepli esnaf mahallesi*" olan Sahabiye'yi ve özellikle de Oğuz Caddesi[734] üzerindeki dükkânları tercih etmektedirler. Öyle ki bir esnaf bu sokağın Suriyelilerin düğün alışverişi yapacakları zaman mutlaka uğradıkları bir sokak olduğunu belirtmiştir. *"... Onların (Suriyeliler) çarşısı bu caddeymiş. Bir kız falan evleneceği zaman*

[734] Oğuz Caddesi, Sahabiye Mahallesi'nde bulunan işlek bir caddedir. Bu cadde, Türk esnafın hızla dükkânlarını devrettiği ve Suriyeli esnafların yerine geçtiği önemli bir değişim ve dönüşüm mekânı olmuştur.

bizde nasıl 27 Mayıs Caddesi'ne[735] *götürürsün. Sarraflar orada, kıyafet alınacak yerler orada. Bunlar da mesela bu şeklide buraya geliyorlarmış."* (K13, 36, Esnaf)

Suriyeli esnaflar, Sahabiye Mahallesi'nde başta gıda ve giyim olmak üzere berberden tatlıcıya hemen her alanda esnaflık faaliyetleri yürütmektedirler. Sahabiye sakinleri, Suriyeli esnafların dükkânlarının ilk açılmaya başladığı zamanlarda buralardan alışveriş yapmaktan kaçınmaktan öte kapısının önünden geçmeyi dahi yeğlemediklerini ancak zamanla kendilerinin de bu dükkânlardan alışveriş yapmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Sahabiye'de dönüşen müşteri kimliği sebebiyle Türk esnaf tutunamayıp dükkânları Suriyeli esnaflara devrederken bu değişim ve dönüşümlerden Sahabiye sakinleri de etkilenmiş ve onlar da zamanla ilk başta yadırgadıkları bu dükkânlara alışmaya başlamışlardır.

> *"Onların mağazalarından daha çok çorap gibi ev içinde giyilecek şeyleri alıyorum. Manavlarına gidiyorum. Ne yapacak meyveye sebzeye sonuçta her yerdeki meyve. Bakıyorsun patlıcan güzel yeşillikleri iyi hem fiyatlar da güzel. Bazen bizim pazarcılar ve manavlar sararmış kötüleşmiş meyve sebzeyi bile koyuyor poşete. Ama Suriyelilere bakıyorum çok güzel patatesleri, bamyaları oluyor. Ama marketlerinden onlara has olan değişik ürünler var tatlıları falan var mesela onlardan almıyorum. Yani yabancı şeyleri almıyorum."* (K4, 56, Mahalleli)

Suriyeli esnafların birtakım ürünlerini yerli esnafınkinden daha ucuz ve kaliteli bulan Sahabiye sakinleri alışverişte seçici davranmakta ve tanıdıkları ürünleri almaktadırlar. Özellikle meyve ve sebzelerin daha ucuz ve daha taze olması Sahabiye sakinleri için olumlu bir durumken Türk esnafı bu konuda son derece sitemlidir. *"İlk başlarda bizim halk onlardan alışveriş yapmıyordu ama ben şimdi birçoğunun Suriye ekmeği aldığını görüyorum… Çünkü bizlerden daha ucuza satıyorlar. Mesela normal Türk manavında elma 4 liraysa o adamda 3 lira çünkü o adam vergi ödemiyor. Çok cüretkârlar üç gün içinde karar alıp dükkân devredip başka işlere girişebiliyorlar."* (K13, 36, Esnaf)

Suriyeli esnafların vergi ödemediği ve gelecek kaygıları olmadığı için kendi aralarında sürekli dükkân devrettikleri ve hızlıca başka bir alanda işe girme cesaretini gösterebildikleri ifade edilmiştir. Suriyelilerin esnaflık faaliyetlerinde çok hareket halinde oldukları vurgulanmıştır. Sahabiye Mahallesi'nde işlek yerde bulunulan dükkânlar dahi sürekli el değiştirip kaçınılmaz bir sonla Suriyeli esnaflara kiralanmaktadırlar. Sahabiye'de 37 yıldır bakkallık yapan yerli esnaf özellikle genç Türk esnafların burada tutunmasının imkânsız olduğunu geçinemeyip gittiklerini belirtmiştir. Kendisi ise dükkânın

[735] 27 Mayıs Caddesi Kayseri'nin merkezinde yer alan gelinlik ve damatlık mağazalarının bulunduğu bir caddedir.

sahibi olduğundan kira ödemediğinden ve emekli olduğundan dolayı bu işi bir nevi emekli uğraşı olarak yaptığı için burada kalabildiğinden bahsetmiştir.

> *"Benim yaşım kemale erdi, burada herhangi bir geçim derdi değil de zaman geçirme olarak duruyorum. Ticaret peşinde değilim. Ben genç bir kişi olsaydım buradaki kazancım ve yapacağım ödemelere göre geçinemezdim. Çünkü %40 ürünümü azalttım. Dondurmaydı, gazeteydi efendime söyleyeyim (günlük) 500-600 ekmekten 100-150 ekmeğe düştük. Bisküvi satıyoruz, meşrubat satıyoruz o şekilde vakit geçiriyoruz burada. Benim yerimde genç birisi olsaydı burada durmazdı çünkü yetişmezdi bir kârı olamazdı."* (K12, 67, Esnaf)

Ürünlerini azalttığını ve kâr oranının düştüğünü belirten bu bakkal gibi 80 yaşındaki ayakkabı tamircisi esnaf da genç esnafın burada tutunamayıp gidişini şöyle açıklamıştır:

> *"Ben emekliyim dükkân da kendimin, kira da vermiyorum o yüzden burada geçinebiliyorum. Burada geçinmek değil de hobi gibi vakit geçirmek için duruyorum. Genç ve kiracı esnafların geçim derdi olduğu için hep gittiler buradan. Yoksa ben genç olsam burada bir gün duramam. Suriyeli esnaflar her şey satıyorlar. Onlar yemek pişirmeyi bilmiyor hanımları falan o yüzden genellikle kendi lokantalarından falan yiyorlar. Günlük yiyip günlük yaşıyorlar."* (K11, 80, Esnaf)

Suriyeli esnafın kendi müşterisine ve kitlesine hitap etmesi ve hemen her şeyi sağlaması yerli esnafın burada işlevsiz ve geçinme anlamında zor durumda kalmasına sebep olmuştur. Bazı Türk esnaflar, dükkân sahiplerinin dükkânlarını Suriyeli esnaflara daha yüksek fiyatlara kiralayabildikleri için kendilerine kirayı yükseltme konusunda baskı yapıldığını anlatmıştır. Hatta bir esnaf kendilerinin şu an bulundukları dükkânların biraz yakınındaki başka bir dükkândan, sahibinin zorlaması ile çıkarıldıklarını ve bu yüzden dükkân sahibi ile mahkemelik olduklarını belirtmiştir:

> *"Sadece ev değil dükkân kiraları da yükseldi. Adamlarda geçim sıkıntısı yok gelecek kaygısı yok. Mesela biz önceden bir yukarıdaki dükkândaydık ama orayı Suriyeli bir esnaf bizim iki katımız vererek kiraladı. Biz kavga ettik dükkân sahibiyle ve mahkemelik olduk yani düşün. Onlara daha yüksek kiraladığı için bizi çıkarmak istedi. Aslında bu buradaki birçok ev sahibi ve dükkân sahibinin yaptığı şey oldu artık."* (K14, 42, Esnaf)

Sahabiye Mahallesi'nde esnaflar, dükkân sahiplerinden olduğu kadar Suriyeliler tarafından da dükkânlarını devretmeleri konusunda ısrara maruz kaldıklarını, hemen her gün bir Suriyelinin kendileriyle dükkânlarını devretmeleri için konuşmaya geldiklerini ifade etmişlerdir: *"...Dükkânları da*

devretmemiz için teklif ediyorlar. Burası bu adamlara neden cazip; burası şehir merkezi her yere yakın bir de buradaki evler eski olduğu için buralara yerleşiyorlar bunları başka yere almıyorlar." (K17, 56, Esnaf)

Sahabiye Mahallesi'ndeki diğer esnaf ve Sahabiye sakinleri tarafından *Türk esnafın son kalesi* olarak görülen 37 yıllık bakkal, kendisinin de her gün dükkânını devretmesi konusunda ısrarla karşılaştığını söylemiştir: *"... Buraya her gün bir tane Suriyeli geliyor "devret sat burayı biz alalım sen git" diyorlar. Burada bir tane Türk kaldı deyince beni tarif ediyorlar."* (K12, 67, Esnaf)

Sahabiyeli esnaflar mahallenin nüfusunun kimliğindeki dönüşümle birlikte bir yandan eski müşterilerini kaybederken bir yandan dükkân sahiplerinin kiraları artırmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bunların akabinde Suriyeli esnaflarla bir rekabet içerisine girmeye başlamışlardır. Ancak Sahabiyeli esnaflar bunu haksız bir rekabet olarak değerlendirmektedirler. Zira Halepli tüccarların kaçak mal taşıdıkları ve çevre illerle çok iyi ticari etkileşimleri olduğu için çok daha geniş bir müşteri kitlesine sahip olduklarını belirtmektedirler. Suriye'den buraya bir sermaye akışı olduğunu, sınır dışı ticaretle kayıt dışı mallar getirdiklerini ve bunların denetiminin yapılmadığını ifade etmektedirler: *"...Biz 18 yaş altına sigara vermiyoruz onlar 10 yaşındakine bile satıyor kaçak sigara. Çok kaçak ürünleri var. Ne cezası var ne de kanunları var..."* (K12, 67, Esnaf)

Sahabiyeli esnaflar, farklı illerden Suriyeli bakkallara mal geldiğini ve sürekli Gaziantep plakalı araç gördüklerini belirtmişlerdir. Gaziantep ve Kilis'ten Suriyelilerin tükettiği ürünlerin getirildiğini belirtmekte ve bunlara ek olarak yine Türk mallarını da sattıkları için bunu haksız bir rekabet olarak değerlendirmektedirler. *"Bizim dışarda hiç görmediğimiz pastalar ağzı açık şeklide sokakta sergileniyor. Zeytinler, kendilerine ait yağları var, çok kokan bir baharatları var."* (K17, 56, Esnaf). Sahabiyeli esnaf yalnız Suriyeli esnaflarla değil aynı zamanda ulusal marketler sebebiyle de ekonomik anlamda çok sarsıldıklarını ve tüm bunların üzerine nüfusun değişimiyle birlikte müşteri kimliğinin değişmesinin ortaya kendileri için daha zor bir tablo çıktığını ifade etmektedirler. Suriyeli esnafların ekonomik anlamda bir entegrasyon yaşadıkları görülmektedir. Zira "ekonomik alanda entegrasyon, göçmenlerin iş gücü piyasasına yerli bireylerle eşit şartlarda katılmaları ve kendi nitelikleri ve yeteneklerini yansıtacak işlere sahip olmaları anlamına gelmektedir."[736] Esasında Suriyelilerin Sahabiye'ye ilk yerleşmeye başladıkları ve henüz esnaflık faaliyeti göstermedikleri zamanlarda, Suriyelilerin yerli esnaftan alışveriş yapmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Ancak şimdi durumun eskisi gibi olmadığını bu yüzden zorlandıklarını dillendirmişlerdir. Bu zorluklar ise küçük esnafın Sahbiye'yi terk etmeye ve yerini Suriyeli es-

[736] David Bartram, **age.**, s. 183.

naflara bırakmaya başlamaları ile sonuçlanmıştır. *"...İlk geldikleri zaman güzeldi. Suriyeliler başka hiçbir yerden alışveriş yapmıyordu geliyordu bizden alıyordu. "Abi abi" diyordu mesela şimdi "canım" diyor. Benim buradan taşınıp giden müşteri profilimi en azından Suriyeliler benden alışveriş yaparak telafi edebilirlerdi ama onlara dükkân açtırarak bunu da sağlamadılar. Ben o insanlarla iyi geçinmek zorundayım."* (K20, 39, Esnaf)

Suriyeli müşteriler mahalleye ilk geldiklerinde yerli esnaftan alışveriş yaparken esnafa olan yaklaşımlarının da bugünkü durumdan daha farklı olduğu anlaşılmaktadır. Mahallenin yaşadığı kentsel ve sosyokültürel anlamdaki çöküşle mahalleden taşınmalar yerli esnafın müşterisini kaybetmesine neden olurken esnaf bu durumun en azından Suriyeli yerleşimi ile giden müşterilerin telafi edilmesi olarak kendilerini desteklemesini beklemiş ancak Suriyeli esnafların da dükkân açmasıyla yerli esnaf Sahabiye'de daha fazla yalnızlaşmış ve işlevsiz kalmıştır. Yerli esnafı bu süreç yalnızlaştırmış olsa da yabancılaştırmamış aksine Sahabiye'de kalan esnaflardan bazıları yeni müşterileri ile iyi geçinmek ve onlara adapte olmak yönünde adımlar atmışlardır. Bu adımlardan biri de yerli esnafın Arapça öğrenmesi olmuştur. *"Burada bazı esnaflarda onlara meyilli olanlar var hatta bir bakkal var ana dili gibi konuşacak derecede Arapça öğrendi. Biz yine çat pat biliyoruz ama o akıcı konuşuyor."*[737] (K12, 67, Esnaf)

Sahabiye'nin dönüşen kimliği ile birlikte Sahabiye'de kalan yerli esnaf da bu süreçle birlikte dönüşmeye başlamıştır. Bunu ticari faaliyetin kaçınılmaz bir parçası olarak gören temizlik ürünleri satıcısı bir şöyle açıklamıştır: *"Yani ben o insanlara da hitap etmek zorundayım. Kendilerine dönüştürmeye başladılar bizi de. Artık müşterileri de karıştırmaya başladık. Adama Arapça bir şeyler diyorum adam ben Türküm diyor. Her şey birbirine karışıyor. Ama ben olaya profesyonel baktığım için ben ticaretime bakarım. Ben çoluğuma çocuğuma götürecek ekmeğime bakarım. Buraya gelen adamın dili, dini, ırkı önemli değil."* Bu esnaf aynı zamanda Sahabiye'de bulunan Afgan ve İranlılarla da anlaşabildiğini belirtmiştir. Ancak Suriyeli müşteriler tarafından *"Arapça öğrenmemiz gerekiyormuş gibi bir durumla da karşılaşıyoruz"* demiştir. *"...Hatta adamın birisi Suriyeli gelmiş diyor ki "Türkçe zor Arapça öğren". Ben de dedim ki adama "ben Arapça da biliyorum Farsça da biliyorum Türkçe de biliyorum öğreneceksen sen öğren Türkçe!"* (K14, 42, Esnaf)

Dil sebepli iletişim anlamındaki problemler bazı esnaflar tarafından önemli bir sorunken bazıları için çok önemli bir problem olarak görülmemektedir. 80 yaşındaki ayakkabı tamir ustası ise Suriyelilerle el işaretleri ile anlaştıklarını zaten iş gereği fazla konuşmadan da anlaşılabildiklerini ve bu sebeple iletişim anlamında iki tarafın da sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

[737] 37 yıldır Sahabiye'de bakkallık yapan esnaftan dil öğrenen esnafın kim olduğu öğrenilmiştir. Buraya kendisi ile görüşmeye gidilmiştir. Ancak kendisi görüşmeyi reddetmiştir.

İletişim anlamındaki dil sebepli problemler esasında yerli esnaf tarafından *"sanki öğrenmemiz gerekiyormuş gibi bir baskı ile de karşılaşıyoruz"* yorumunu yapanlar için millî bir anlam ifade etmekte ve dili öğrenmek zorunda olanların Suriyeliler olduğu yönünde bir anlayışa sahip olmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar işin ticaret boyutuyla ilgili olduklarını ve gelen müşterilerin dili, dini ve ırkı önemli değildir diye bir ifadede bulunsalar da mesele esnaf tarafından kimi zaman millî bir anlam ifade etmektedir. *"Şimdi biz düşünüyoruz burada bir tek ben kalayım diyorum dükkânın önüne şuraya bir bayrak direği asayım diyorum. Türk olduğumu belli edeyim diye. Mesela adam geliyor geçen karşıda bir bayanı sıkıştırmışlar. Kadının gelebileceği hiçbir yer yok geldi buraya sığındı ki benim peşime araba düştü diye bak. En azından bir sigorta gibiyiz biz burada adam geliyor sohbet ediyor oturuyor derdini anlatıyor."* (K14, 42, Esnaf)

Sahabiyeli esnaflar kendilerini asayişi bozulmuş olarak değerlendirdikleri Sahabiye Mahallesi'nde bir çeşit güvenlik olarak görmektedirler. *"Bakkalın camına Türk bayrağı astık Türk olduğumuz belli olsun diye. Türkler, Türk bakkalı olduğumuzu bilsin diye. Kalmadığımız için bir tek kaldığımız için Türk bayrağı astık."* (K12, 67, Esnaf*).* Sahabiye'de Suriyeli müşteriler daha çok Suriyeli esnafı tercih ettiği için yerli esnaf en azından Türk müşteriyi çekmek adına böyle bir yola başvurduklarını belirtmiştir. Bu durumu *"Türkler Suriyeli dükkânı sanıp girmiyor Suriyeliler de zaten Türk dükkânı olduğunu biliyor ne yapalım biz de bu yola başvurduk"* diye ifade etmişlerdir.

Bakkalın camına bayrak asmasının ve adını "Türk Bakkalı" olarak değiştirmesinin bir nedeninin Türk müşterinin kendi bakkalını Suriyeli bakkalı sanmaması için olduğunu belirtmiştir. Diğer nedeninin ise Suriyeli müşterileri ve esnaflara karşı Sahabiye Mahallesi'nin en işlek caddelerinden birinde Türk esnafın varoluş mücadelesinin bir sembolü olduğu belirtilmiştir. Ancak birkaç ay sonra bu esnafın da Sahabiye'de geçinemeyip gittiği öğrenilmiştir. *"... İleride bir bakkalda "Türk bakkalı" diye yazar Suriyeli aldı hâlâ Türk bakkalı diye kaldı. O genç durmadı geçinemedi artık. Suriyeliler içeri giriyor bakıyor Türk geri çıkıyorlar... Şaşırıyorlar burada oturmayan Türkler "Aaa! Bir tane Türk'e rastladık" diye. Suriyelilere otobüs bileti var onları dolduruyoruz bir de fatura tahsilatı başka alışveriş yapmıyorlar buradan."* (K12, 67, Esnaf). Bu bakkalı devralan Suriyeli esnafın bayrakları kaldırmadığı ve dükkânın adını değiştirmediği dikkat çekmiştir. Bununla beraber başka Suriyeli dükkânların da Türk bayrağı astığı gözlemlenmiştir.

Suriyeli dükkânların Sahabiye'de hızla arttığından ve kimi zaman bu esnafların kendi aralarında kavga ettiklerinden söz edilmiştir. Bu kavgalardan biri 2018 yazında Suriyeli bir dönerci ve Suriyeli bir berber arasında gerçekleşmiştir. Büyük yankı uyandıran ve mahalleli tarafından *"kılıçlar satırlar havada uçtu"* denilen ve neredeyse tüm mahalleyi ayağa kaldıran iki Suriyeli

grup arasında bir çatışma yaşanmıştır. Bu büyük kavga sonrası Sahabiye sakinlerinin tepkisini çeken Suriyeli esnaf bu olumsuz algıyı kırmak ve kimi zaman aşırı tepkili grupların dükkânlarına karşı bir tepkide bulunmasını engellemek için Türk bayrağı astıkları anlaşılmıştır. Türkçeyi çok iyi öğrenmiş ve Sahabiye sakinleri tarafından da sevilen Suriyeli bir manavın da Türk bayrağı astığı görülmüştür. Kendisi görüşmeyi kabul etmediği için sadece neden bayrak astığı sorulmuştur. Bunu kendilerinin kimi zaman olumsuz tepkilere maruz kaldıkları için böyle bir şeye başvurdukları yönünde açıklamıştır. Dükkânların camlarına bayrak asmalarının Türkiye'ye bağlılıklarının bir sembolü olduğunu belirtmiştir. Bu bağlılık göstergesinin onları birtakım tepkilerden de koruduğunu düşünmektedirler. Suriyeli grupların kendi aralarında çıkan çatışmalar ve mahallede Suriyeli esnaf sayısının hızlı yükselişi kimi zaman bazı mahalle sakinleri ve mahalle dışındaki gruplar tarafından Suriyeli esnaflara yönelik fiziksel bir tepki yarattığı ve bayrağın bağlılıklarının bir sembolü olarak kendilerine bir güvence verdiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda sınır dışı edilme korkusunun da bunda etkili olduğu belirtilmiştir.

Suriyelilerin kendi aralarında çok ciddi çatışmalar yaşadıklarını ve bu esnada aralarından kimsenin ayırmaya çalışmamasından dolayı kavgaların polis gelmediği sürece daha da alevlendiği belirtilmiştir. Bunu 56 yaşındaki bir Sahabiye sakini (K4): *"Aralarında aklıselim yok. Kavga olunca gözleri dönüyor ve birbirlerine karşı çok acımasız oluyorlar"* diye ifade etmiştir. *"…Suriyeli esnafların kendi aralarında ilk başlarda daha fazla çatışma vardı. Hatta bir kavgalarında bir tanesi ortaya çıkmış ezan okuyor ki kavga etmeyin diyor yani."* (K3, 32, Mahalleli). Sahabiye Mahallesi'nde kurulan haftalık pazarda 2019 yazında Suriyeli bir pazarcı ile Türk pazarcı arasındaki sonu ölümle biten bıçaklı kavga örneğinde olduğu gibi kimi zaman yerli halkla da aralarında ciddi çatışmaların yaşandığı belirtilmiştir. *"... Çok kavga ediyorlar. Türklerden ziyade kendi aralarında çok oluyor. Tabi Türklerle de çatışma kimi zaman oluyor çünkü ilk geldikleri zaman gibi değil artık çok saygısızlaştılar."* (K12, 36, Esnaf) Böylesi büyük kavgaların Sahabiye sakinlerinin hafızasında derin bir iz bıraktığı görülmüştür. Görüşülen hemen herkes bu büyük kavgadan söz etmiş ve onları korkutan şeyin aralarındaki kavgaların gitgide büyüyen ve etrafa sıçrayan tehlikesi olduğu anlaşılmıştır. *"Geçen yaz çok kavga ediyorlardı ama şimdi insanların da gözlerine batmaya başladıklarını anladılar sınır dışı edilsin falan diye tartışmalar çıktığı için korkuyorlar. Rahatlar çünkü o yüzden şimdi Birleşmiş Milletlerden para alıyorlar ya kontrolsüz bir biçimde çocuk doğuruyorlar."* (K17, 56, Esnaf)

Sahabiye sakinleri ve esnaflarının Suriyelilerin aldıkları yardımlara ve aralarındaki çatışmalara ek olarak en sık dillendirdikleri başka durum ise Suriyelilerin çok fazla çocuk yapması olmuştur. Kontrolsüz bir nüfus yoğunluğuna sebep olduğunu ve bunu sadece mahalle özelinde değil ülkenin kendisi için de bir tehlike olarak değerlendirmektedirler. Bu kadar çok çocuk

yapmalarını gelecek kaygısı ve maddi kaygı taşımamalarına ve esasında yine aldıkları yardımlara bağlamaktadırlar. *"Ülkenin bekası için kesinlikle gitmeleri lazım. Yoksa bu böyle iyi olmayacak yani sürekli büyüyorlar. Bunlar şu an oldukları gibi kalmayacaklar yani gelen büyüyor. Gelen kültürüne geçiyor bizimkiler bile etkileniyor."* (K20, 39, Esnaf)

Sahabiyeli esnaflar, burada yaşayan Suriyelilerin maddi anlamda çok rahat olduklarını ve Suriyeli müşterilerin alışverişlerinin Türk müşteriler ile kıyaslandığında daha keyfi olduğunu belirtmektedirler. Hatta Suriyeli bir grubun kendi dükkânlarından Hristiyanlık ayini yapmak için çaydanlık aldığını ve Sahabiye'de Hristiyanlığı yaymaya çalışan bir tarikatın olduğunu dile getirmişlerdir. Bu ifade ile yaşadıkları mekânı ve gündelik hayatı paylaştıkları bu yeni insanların kim olduklarını bilememekten doğan bir endişenin de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Sahabiye sakinlerinin ve esnaflarının anlatılarında Suriyeliler sadece Suriyeli olmak açısından öteki olarak tek bir kalıba sığdırılan homojen bir grup olarak anlamlandırılmamaktadırlar. Sahabiyeliler, Suriyelilerin kendi aralarındaki farklılarını derinden hissetmekte ve bu farklılıkların Suriyeliler arasındaki olası çatışmaları doğurmasının yaratacağı endişelerle birlikte Hristiyan tarikat örneğinde olduğu gibi belirsizlikleri ve soru işaretlerini de içinde barındıran bir endişeyi de taşımaktadırlar. Müslümanlığın yaşanma biçimine yönelik de dinî anlamda referanslar verilmiş ve esasında yaşam biçiminin farklılığının daha derinden hissedilen bir ayrım yarattığı anlaşılmıştır. Ortak bir dine mensup olmanın Suriyelilere bu yeni yaşam alanlarında daha kolay kabullenilmelerine ve uyum sağlamalarına olanak sunması beklense de ortak dine mensup olmanın, yaşanma biçimindeki farklılıklar sebebiyle daha derin bir ayrım doğurduğu görülmüştür. "Kent mülteciliğinde uyum süreçleri bağlamında orta ve uzun vadede sayısal büyüklüklerin hem ev sahibi toplum hem yeni gelenler bakımından kültürel yakınlıktan daha önemli bir rol oynadığı söylenebilir."[738] Dini bir referansa dayanılarak vurgulanan ayrım ve uyumsuzluktan biri sıklıkla dile getirilen "savaştan kaçma" ile ilişkilendirilmiştir. *"Biz Müslümanız yani buraya gelenler zaten kaçanlar. Zaten vatanını terk eden adam vatan hainidir. Dinen bile kabulü yok. İranlılar bilmem neler zaten Müslüman değiller."* (K14, 42, Esnaf). Ortak bir dine mensup olmanın toplumsal bütünleşmeyi sağlayıcı bir yönü olmadığı sayısal büyüklüğün ötekini daha fazla inceleme nesnesi haline getirdiği görülmüştür. Zira ortak bir dine mensup olmanın aynı dini yaşayan ev sahibi toplumla göçmenler arasında dinin nasıl yaşanması gerektiğine yönelik daha fazla karşılaştırma doğurduğu anlaşılmıştır.

Dini yaşama biçimindeki farklılıklara dayanan bir başka ayrışma da evlilik yaşı ve evlilik sayısı olmuştur. Anlatılardan anlaşıldığı üzere ortak bir dine mensup olmak yaşam biçimlerinin ayrışan noktalarının daha derinden

738 Erdoğan, **age.**, 2019, s. 18-19.

hissedilmesine sebep olmuştur. Dinin yaşanma biçimindeki ayrışmaya işaret eden karşılaştırmalardan birini ise 36 yaşındaki kadın esnaf şöyle belirtmiştir: *"Ekmeğe karşı zerrece saygıları yok mesela. Bir Türk annenin çocuğunun eline ekmek verip sokağa saldığı çok nadirdir. Yani ufaklarını döktürtmez yere. Düştüyse yere hemen onu alır. Bunlarda öyle bir kültür yok, çocuğun elinde ekmek çocuk ufaltarak geziyor. Bunların başına ne geldiyse ekmekten gelmiştir. Ekmeğe bu kadar saygısız oldukları için Allah bunları cezalandırmıştır."* (K13, 36, Esnaf). Sıklıkla dile getirilen bir başka ayrışma temizlik kültüründeki farklılık olmuştur. Temizliğin imandan geldiği yönündeki dinî referansla çevreyi çok kirlettikleri belirtilmiştir. *"... Kış vakti olmasına rağmen bu hafta üç aile taşındı. Pencereyi açamıyoruz onların kendilerine ait olan baharatlardan dolayı. O kokular üstlerine siniyor. Sabah dükkânımın önünü süpürüyorum çekirdekler sigara izmaritleri. Servis bekliyor adam benim dükkânımın önünü kirletiyor dükkânımın camına yazı yazıyor, yapıştırdığımız broşürleri yırtıyor. Halep viran oldu yaşanacak hali kalmadı buraya gelip burayı da viran ettiler."* (K20, 39, Esnaf). Burada, farklılıkların dile getirilişindeki tutuma, Z. Bauman'ın, *Sosyolojik Düşünmek*'te N. Elias'ın *yerleşikler dışarlıklı/ar* teorisine yer verdiği kapsamlı analizi örnek verilebilir:

> "Dışarlıklıların içeriye akın etmesi, yeni gelenlerle eski sakinler arasındaki farklılık ne kadar belli belirsiz olsa bile, her zaman yerleşik nüfusun hayat tarzına bir kafa tutuş demektir. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğundan ve dışarlıklıları kendilerine yer bulma ihtiyacından doğan gerilim iki tarafı da farklılıkları abartmaya iter. Farklı koşullarda göze çarpmadan geçiştirilebilecek, genelde küçük küçük özellikler şimdi göze batar ve birlikte yaşamanın önündeki engeller olarak sunulur. Bunlar tiksinti duyulan nesneler haline gelerek kesin ayrılığın kaçınılmaz ve kaynaşmanın düşünülemez olduğuna kanıt olarak kullanılır."[739]

Sahabiye'de yaşam biçimlerinin farklılığının yarattığı ayrışma ve uyumsuzluklarla birlikte bu yeni bir aradalık Sahabiye sakinleri açısından henüz uyumdan öte bir alışma sürecidir. Öyle ki Sahabiye'de daha önce yadırgadıkları Suriyeli dükkânlardan zamanla alışveriş yapmaya başladıklarından analizin ilk ayağında bahsedilmiştir. Sahabiye sakinleri için alışma süreci söz konusu iken Sahabiyeli esnafların son derece eleştirel söylemleri olsa da Suriyelilerle daha yakın bir temasa sahip olmaları nedeniyle bir uyum sürecinde oldukları belirtilebilir. Suriyelilere karşı en sert eleştiriyi yapan da esnaflar, en çok temasta olan ve uyum yoluna gidenler de yine esnaflar olmaktadır.

[739] Zygmunt Bauman, **Sosyolojik Düşünmek**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2010, s. 60.

2.5.7. Dayanışma, Çatışma ve Uyum Bağlamında Bir Analiz

Çalışmanın bu noktasına kadar özetle Sahabiye Mahallesi'nin geçirdiği dönüşümlerin en derinden hissedildiği 2010 sonrasının, öncesi olan bir çöküş sürecine dayandığından ve mahallelinin de Suriyeli yerleşimini bu çöküşle nasıl ilişkilendirdiğinden bahsedilmiştir. Suriyelilerin merkezin çöküşünden nasıl bir rol kaptıklarını ve bu çöküntünün görünürlüğünün artmasında nasıl rol oynadıklarını anlamaya çalışmak, 2010 sonrasında Sahabiye Mahallesi'nin nasıl bir sosyokültürel dönüşüme uğradığını anlamayı sağlamıştır. Bu dönüşümlerin izlerine, Sahabiye sakinlerinin anlatıları ile ulaşılmaya çalışılmış ve bugün nasıl bir Sahabiye imgesi oluştuğunun üzerinde durulmuştur. Daha sonraki adımda ise bu sosyokültürel dönüşümlerden esnaflığın nasıl etkilendiğinin analizi yapılmıştır. Sahabiye Mahallesi'nin yaşadığı bu önemli demografik hareketlilik mahallenin sakinlerinin gündelik hayatlarının bir parçası olan yeni sakinleri ile yeni bir bir aradalık meydana getirmiştir. 2010'da yoğunlaşmaya başlayan ve o tarihten sonra da her yıl daha da artan Suriyeli ve diğer göçmen grupların yerleşimiyle mahallede sürekli bir nüfus değişimi yaşanmış bu da uyum sürecini uzatmıştır. Zira bu yeni etkileşim salt Sahabiye sakinleri ve Suriyeliler arasında değerlendirilmemektedir. Esasında Suriyelilerin de bu yeni yaşam alanlarında kendi aralarında yeni bir etkileşim meydana getirdiğine de değinilmesi gerekmektedir. Bu yeni kültür içindeki tanıdık yüzler ile kendileri aralarında yeni bir kimlik ve aidiyet biçimi geliştirmişlerdir. Anlatılara göre 2018 yazındaki mahalle sakinlerinin şokunu atlamadıkları "kılıçlı kavga" bu mahallede ne ilk ne de son çatışmaları olmuştur. Sahabiye sakinleri ve esnaflarının en çok dillendirdikleri şeylerden birisi ise Suriyelilerin aldığı yardımlar ve para destekleri olmuştur. Çok fazla para yardımı aldıklarından ve birkaç aile birlikte yaşadıkları için de bu evlere her ay büyük miktarda para girdiğinden bahsetmişlerdir. Suriyeli esnafların da vergi ödemediği sıkça dile getirilmiş ve bu kadar yardımdan kaynaklanan rahatlığın onları tembelliğe ve çatışmaya sürüklediği belirtilmiştir.

Dilsel bir anlaşmazlığın ise Suriyelilerin biraz Türkçe, Sahabiyeli esnafın da biraz Arapça konuşmasıyla aşıldığı ve "yeni bir Sahabiyeli esnaf dili" ortaya çıktığı söylenebilir. Sahabiyeli bir esnaf bununla ilgili *"adamın teki gelip 'bu kaç kamman*[740]*?' derse başkası anlamaz ama Sahabiyeli esnaf anlar"* demiştir. Özellikle esnafların Suriyelilerle daha yakın temasta ve yoğun bir iletişim içinde olması uyum sürecine girilmesine önayak olmuştur. Sahabiye sakinleri ve esnafları, Suriyeli erkeklerin ve çocukların Türkçe konusunda ilerleme kaydederken kadınların dili öğrenme konusunda geride olduklarını belirtmişlerdir. Öyle ki dil yeterliliği entegrasyon için temel kabiliyettir.[741] Suriyeli kadınların uyum mekanizmasının daha biçimsel işlediği anlaşılmış-

[740] Arapçada "Ne kadar eder" anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.

[741] David Bartram, **age.**, s. 183.

tır. Suriyeli kadınların giyim konusunda uyum sağlamaya başladıklarını ve ilk geldikleri zamana göre gözle görülür bir değişim olduğu vurgulanmıştır. Çarşaf/ferace giymeyi azalttıklarından, ilk geldiklerinde takmadıkları renkli başörtüleri de taktıklarından ve küçük kız çocuklarının başlarını daha az örtmeye başladıklarından bahsetmişlerdir. Suriyeli kadınların kıyafet anlamındaki bu dönüşümünü fark edenler yine çoğunlukla kadınlar olmuştur. Yaşam biçimdeki ayrışmaların yarattığı uyumsuzlukların dile getirilişindeki kolektif huzursuzluk, Suriyelilerin biçimsel dahi olsa içine girmeye başladıkları uyumu dile getirilirken de hâkim olmaktadır. Anlatılarda Suriyelilerin uyum sağlaması durumunda ise hiç gitmeyecekleri yönünde bir endişe görülmüştür. Mekânsal kümelenmenin, sayısal anlamda yoğunluğun ve mahalleye yönelik göçlerin sürekliliğinin sosyal uyumu ve toplumsal bir aradalık sürecini olumsuz etkilediği görülmektedir. Gerek ortak değerlere sahip olmanın gerekse esnaflık faaliyetleriyle sağlanan ekonomik entegrasyonun dahi mekânsal kümelenme sebebiyle bu mahallede ev sahibi toplum ve göçmenler arasındaki toplumsal bütünleşmeyi engellediği anlaşılmaktadır. Sahabiye Mahallesi'nin kentsel anlamda geçirdiği dönüşümlerin son kertede mahalleyi sürüklediği kentsel dönüşüm sürecinin üzerine Sahabiye'de geçici olarak bu süreci geçirmeleri için Suriyeli başta olmak üzere diğer uluslararsı göçmenler eklemlenmiştir. Bu ise mekânsal bir kümelenmeyi meydana getirmiş ve merkezin kentsel anlamdaki çöküşünün görünürlüğünü artırmıştır.

Kaynakça

Adıgüzel, Yusuf, **Göç Sosyolojisi,** Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul 2016.

Asiliskender, Burak, **Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mimaride 'Modern' Kimlik Arayışı: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul 2002.

Asiliskender, Burak, **Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekânsal ve Toplumsal Değişim**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul 2008.

Bartram, David-S. Poros, Maritsa, vd., **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, Çev. Itır Ağabeyoğlu Tuncay, Hece Yayınları, Ankara 2017.

Bauman, Zygmunt, **Sosyolojik Düşünmek**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2010.

Eldek, Hikmet, "Kentsel Koruma ve Dönüşüm: Kayseri Sahabiye Mahallesi", **Conference: International Conference on Cultural Heritage Preservation in Times of Risk**, 2012.

Erdoğan, Murat, **Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2019.

Harvey, David, **The Urbanization of Capital**, The John Hopkins University Press, Baltimore 1985.

İçduygu, Ahmet-Biehl, Kristen, **Göçmen Şehirler, İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm**, British Council Living Together Programı Raporu, 2009.

Kaya, Ayhan, "Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış", **İdealKent Kent Araştırmaları Dergisi**, S 14, 2014, s. 11-28.

Kurtarır, Erhan & A. Ertürk, Selma, "Kent ve Göç", **Göç Dergisi** (Kent ve Göç Özel Sayısı), C 8, S 1, 2021, s. 1-9.

Lynch, Kevin, **Kent İmgesi**, Çev. İrem Başaran, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.

Miller M. J.-Castles, S., **Göçler Çağı**, Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2008.

Neuman, W.L., **Toplumsal Araştırma Yöntemleri (Nitel ve Nicel Yaklaşımlar)**, Çev. Sedef Özge, Yayınodası, Ankara 2014.

Özden, P. Pınar, **Kentsel Yenileme**, İmge Kitabevi, Ankara 2008.

Sönmez, Filiz-Arslan Selçuk, Selma, "Kayseri Tren İstasyonu ve Çevresinin Kentin Modernleşme Sürecine Katkısı Üzerine Bir Okuma", **Megaron Dergisi**, C 13, S 1, 2018, s. 85-101.

Şahin, İlkay, (Ed.), **Uzunyayla Çerkesleri Topluluk, Aidiyet ve Kimlik**, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.

Şengül, Tarık, **Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar**, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul 2001.

Tekeli, İlhan, **Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

GİGM, **Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı**, 2021, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, Erişim Tarihi: 7 Ekim 2021.